

Inventarisatie voor levens- lange en levensbrede onder- steuning

Eerste stappen voor gemeenten in wat werkt

Colofon

Auteurs: Esther Schrijver, Sjaan Steinmetz, Margit van der Meulen,
Els Hofman
Eindredactie: Lia Wensink
Foto omslag: 123RF

Maart 2024
© Movisie

Te downloaden via: www.movisie.nl

kennis en aanpak van
sociale vraagstukken

Movisie: kennis en aanpak van sociale vraagstukken

Movisie is hét landelijk kennisinstituut voor een samenhangende aanpak van sociale vraagstukken. Samen met de praktijk ontwikkelen we kennis over wat echt goed werkt en passen we die kennis toe. De unieke rol van Movisie is het versnellen van leerprocessen. We zijn alleen tevreden als we een duurzame positieve verandering voor mensen in een kwetsbare positie realiseren. Kijk voor meer informatie op www.movisie.nl

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	4
1. Verkenning van het thema	6
1.1 Definitie levenslang en levensbreed	6
1.2 Wat vraagt het en wat zijn de knelpunten?	7
2. Aanpakken en goede voorbeelden	8
2.1 Buurtcirkel	8
2.2 Thuisbegeleiding	9
2.3 Gespecialiseerde cliëntondersteuning: lifecoaches zwijndrecht; waakvlamondersteuning	9
2.4 Levensloopbegeleiding	10
2.5 Werken met wmo-indicaties voor onbepaalde tijd	10
3. Wat werkt bij levenslange en levensbrede ondersteuning?	12
3.1 Eigen regie	12
3.2 De mens centraal	13
3.3 Maatwerk voor de doelgroep, handelingsruimte voor medewerkers	14
3.4 Toegankelijke en eenduidige communicatie	16
3.5 Duurzaam en toekomstgericht	17
3.6 Integrale aanpak	17
4 Conclusies en dilemma's	18

Inleiding

Mensen met een levenslange beperking krijgen niet altijd de ondersteuning vanuit de Wet Maatschappelijke Ondersteuning (Wmo) die ze nodig hebben of die door hen zelf als passend wordt ervaren. Ze voelen zich niet altijd begrepen en erkend door sociaal professionals, toegangsmedewerkers en beleidsmedewerkers van gemeenten. Om hun dienstverlening te verbeteren, kunnen beleidsmakers en uitvoerende professionals meer inzicht krijgen in de kenmerken, wensen en behoeften van mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte. Daarbij is het handig dat zij een aantal voorbeelden van goede voorbeelden en interventies hebben waarvan de praktijk uitwijst dat ze goed werken. Hierbij merken wij op dat Interventies die specifiek op de grote doelgroep zijn gericht, bijna niet te vinden zijn. Om die reden is gezocht naar kenmerken die in voorbeelden voor onderscheiden groepen steeds terugkomen. Het betreft hier een eerste inventarisatie die gevonden relevante kennis bundelt en het laagdrempelig en overzichtelijk aanbiedt.

Aanleiding en doel

De [Toekomstagenda Zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking](#), die is opgesteld door het ministerie van VWS en diverse maatschappelijke partners, heeft de ambitie om bij te dragen aan een inclusieve samenleving waar iedereen aan kan deelnemen en kansen krijgt om de eigen talenten te ontwikkelen ([VWS, 2021](#)). Hoofdstuk 6 van de toekomstagenda richt zich op mensen die een levenslange en levensbrede beperking hebben, thuis wonen en voor wie Wmo ondersteuning nodig is.

Om met eigen regie volwaardig te kunnen deelnemen aan de samenleving is het noodzakelijk dat de ondersteuning passend is bij wat men nodig heeft, over de domeinen heen, en op meerdere levensgebieden. Dat gaat echter niet vanzelf. Het vraagt dat beleidsmedewerkers, toegangsmedewerkers en zorgprofessionals kennis hebben van deze brede groep mensen en inzicht in de ondersteuning die zij nodig heeft.

Deze inventarisatie is pas een eerste aanzet om in beeld te krijgen wat nodig is voor optimale ondersteuning vanuit de Wmo voor mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte. Welke kennis is daarover beschikbaar? Wat is bekend over wat werkt in de ondersteuning van deze mensen en wat zijn mogelijke oplossingsrichtingen?

Methode

Er is gebruik gemaakt van vier kennisbronnen: beschikbare kennis uit eerder onderzoek, praktijkkennis, kennis van experts en ervaringskennis van mensen met een levenslange en levensbrede beperking. Deze kennis is opgehaald door middel van deskresearch en interviews.

Movisie startte met een oriëntatie op het thema aan de hand van de al aanwezige kennis binnen eigen organisatie en bij kennispartners: Vilans, Agora, Pharos. Er is breder kennis uitgevraagd, maar dit leverde weinig inhoudelijke input op. Het liet zien dat er nog weinig kennis over levenslang en levensbreed onder deze noemer aanwezig is. Wel gaven degenen die we benaderd hebben aan dat ze hier erg geïnteresseerd in zijn.

Het begrip levenslang en levensbreed wordt door vrijwel niemand gehanteerd, maar twee van de organisaties die wij benaderden doen dit wel. Eén hanteert een beperkte definitie en is alleen gericht is op lichamelijk letsel en de ander richt zich alleen op jongeren.

Vervolgens is er deskresearch gedaan naar bestaande literatuur over het onderwerp.

Tegelijkertijd zijn enkele onderzoekers en ervaringsdeskundigen over het onderwerp geïnterviewd. Op basis van de verzamelde informatie is een inventarisatie gemaakt van veelbelovende aanpakken en goede voorbeelden. Uit deze voorbeelden zijn succesfactoren, werkzame elementen en oplossingsrichtingen gehaald.

Tot slot is informatie opgehaald in een vragenronde onder experts. Deze vragen gingen over enkele specifieke

doelgroepen die een levenslange en levensbrede ondersteuningsvraag hebben om de algemene werkzame elementen bij hen te toetsen. We zijn in gesprek gegaan met experts van het Kenniscentrum NAH+, de Nederlandse Vereniging voor Autisme en het Landelijk Kenniscentrum LVB en professionals die in de praktijk met deze doelgroepen in aanraking komen. Omdat het hier om een eerste verkenning gaat, was het niet mogelijk om voor alle specifieke doelgroepen mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte experts te raadplegen.

Op basis van deze gesprekken is ter illustratie voor deze specifieke doelgroepen geconcretiseerd wat voor hen belangrijk is op het gebied van enkele werkzame elementen. Dit zijn slechts voorbeelden die aantonen hoe groot de diversiteit is aan kenmerken, wensen en behoeften binnen de omvangrijke doelgroep van mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte.

1. Verkenning van het thema

1.1 Definitie levenslang en levensbreed

Centraal in deze verkenning staan de vragen: wat is een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte? Over welke groep gaat het? Wat weten wij in hoofdlijnen over de mensen om wie het gaat en welke ondersteuning hebben zij nodig? Hierbij richten we ons specifiek op mensen die levenslange en levensbrede ondersteuning nodig hebben vanuit de Wmo.

Levenslang en levensbreed

Wat betekent levenslang en levensbreed? Een levensbrede beperking houdt in dat iemand op meerdere levensgebieden ondersteuningsvragen heeft. Bijvoorbeeld op het gebied van mobiliteit en tegelijk op het gebied van werk, studie, zorg, enzovoort. Iemand met een levensbrede beperking moet op al deze fronten aanvragen doen voor ondersteuning. Levenslang betekent dat iemand deze beperking zijn hele leven heeft. Dat geldt bijvoorbeeld voor mensen met een licht verstandelijke beperking ([Ketel, 2023](#)). Iemand met een levenslang een levensbrede ondersteuningsbehoefte is dus diens hele leven afhankelijk van ondersteuning op verschillende levensgebieden.

De beperkingen van mensen die levenslange en levensbrede ondersteuning nodig hebben zijn uiterst divers. Zo deed het Advies- en onderzoeksbureau Significant Public in opdracht van het ministerie van VWS onderzoek naar jongeren met een levenslange en levensbrede ondersteuningsvraag. Uit interviews met experts over het type aandoeningen en beperkingen dat deze doelgroep kan hebben, kwamen de volgende categorieën naar voren:

- a. Psychische aandoeningen, stoornissen en (gedrags-)problemen;
- b. Psychosociale beperkingen;
- c. Lichamelijke beperkingen, aandoeningen en ziekten;
- d. Ontwikkelingsstoornissen: neurologische of psychische aandoeningen die het functioneren belemmeren. Te denken valt aan ADHD, ADD, autisme, leer- en gedragsstoornissen, vormen dyslexie en/of dyscalculie, niet aangeboren hersenletsel, Huntington, Parkinson en dementie;
- e. Zintuigelijke beperkingen;
- f. Verstandelijke beperkingen (vooral licht verstandelijk);
- g. Zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen (ZEVMB) (naar [Blom et al., 2022](#))¹

Vanwege deze beperking of aandoening ervaart de doelgroep problemen of hindernissen op een of meerdere terreinen:

- Lichamelijke gezondheid
- Psychische gezondheid
- Onderwijs en opleiding
- (Zelfstandig) wonen
- Werk en inkomen, financiële zelfredzaamheid c.q. financiële afhankelijkheid van anderen
- Veiligheid, bijvoorbeeld een onveilige thuissituatie
- Justitie, bijvoorbeeld: in aanraking (geweest) met politie of justitie, als slachtoffer of als dader

¹ Onderdeel 'd. ontwikkelingsstoornissen' van de definitie is enigszins aangepast, omdat wij ons op volwassenen richten met een levenslange en levensbrede beperking. De oorspronkelijke omschrijving was: "Ontwikkelingsstoornissen: neurologische of psychische aandoeningen bij jeugdigen die de normale ontwikkeling belemmeren. Te denken valt aan ADHD, ADD, autisme, leer- en gedragsstoornissen, vormen dyslexie en/of dyscalculie" (Blom et al., 2022).

- Sociaal: denk aan een sociaal isolement, het ontbreken van een (steunend) sociaal netwerk en/of het niet (kunnen) deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten (zoals sport- en verenigingsleven) ([ibid.](#))

Een leuk begin, maar we zijn er nog niet

‘Het woord ‘levensbreed’ is wel ingewikkeld. Het gaat eigenlijk om iets dat impact heeft op het hele leven. Op arbeid, seksualiteit, wonen, financiën, gezin. Je moet wat mij betreft denken: ‘Welke ondersteuning heeft iemand nodig? Zodra deze ondersteuning zich uitstrekt over meerdere levensdomeinen valt het volgens mij onder levensbreed,’ zo stelt Sander Hilberink (lector Ondersteuningsbehoeften: levenslang en levensbreed). ‘Echter: een opsomming van categorieën is een leuk begin, maar daarmee zijn we er nog niet. [...] In welke mate moet het bijvoorbeeld impact hebben op die domeinen?’

1.2 Wat vraagt het en wat zijn de knelpunten?

Levenslange en levensbrede ondersteuning vraagt om een ander denkkader bij het beoordelen, indiceren en toewijzen van zorg en ondersteuning (Lapaijian et al., 2019). In hun rapport over levenslange en levensbrede zorg- en ondersteuningsvragen van jeugdigen en jongvolwassen benoemen onderzoekers van Significant Public dat voor deze doelgroep de leidende principes gericht op herstel niet het vertrekpunt moeten zijn van handelen, maar een benadering die rekening houdt met de situatie waardoor iemand levenslange en levensbrede zorg en ondersteuning nodig heeft ([ibid.](#)). Volgens de onderzoekers is de aangeboden zorg en de weg hiernaartoe niet altijd passend voor de doelgroep. Het herkennen van deze doelgroep is soms een uitdaging en de ondersteuning kan vragen om uitzonderingen op het reguliere proces ([ibid.](#)).

Een levenslange en levensbrede beperking gaat niet over. ‘[z]org en ondersteuning zijn daarom blijvend (levenslang) nodig en niet primair gericht op genezing (curatief), maar op de ontwikkeling en kwaliteit van leven van de jeugdige en het naar vermogen participeren in de samenleving.’ ([Blom et al., 2022](#)).

Daarnaast hebben we op basis van de definitie gezocht naar beschikbare aantallen mensen die hieronder vallen. Hierover zijn op dit moment geen cijfers beschikbaar. Zelfs betrouwbare schattingen ontbreken. Dit heeft te maken met de volgende punten:

- De groep om wie het gaat is omvangrijk en over diverse aandoeningen zijn geen concrete cijfers bekend
- Het is daarom ook niet duidelijk hoeveel mensen uit de doelgroep gebruik maakt van Wmo voorzieningen
- Er is geen eenduidige definitie die in Nederland gehanteerd wordt

Wel is duidelijk dat het gaat om een omvangrijke groep. Er zijn bijvoorbeeld volgens schattingen van het SCP alleen al ongeveer 1.1 miljoen mensen met een lvb. Een schatting van mensen met Niet aangeboren Hersenletsel: 600.000.

Daarom is het goed dat professionals die werkzaam zijn bij een organisatie of gemeente, zich realiseren dat het lokaal om een substantieel aantal mensen gaat, die om veel verschillende redenen misschien niet altijd de weg weten te vinden naar ondersteuning die hun leven zou verlichten. Het wél bieden van die ondersteuning zou o.a. kunnen helpen bij het vergroten van zelfredzaamheid en het verkleinen van de kans op een toename van problemen op één of meer levensgebieden.

In het volgende hoofdstuk geven we daarom ter inspiratie voorbeelden van interventies en werkzame elementen.

2. Aanpakken en goede voorbeelden

Uit een brede inventarisatie van aanpakken en goede voorbeelden voor levenslange en levensbrede ondersteuning zijn onderstaande voorbeelden geselecteerd. De eerste vier zijn aanpakken en de laatste is een oplossingsrichting voor beleid.

Omdat de groep mensen die levenslange en levensbrede ondersteuning vanuit de Wmo nodig hebben zo groot en divers is, is het niet mogelijk gebleken om aanpakken te vinden die voor hen allemaal ontwikkeld zijn.

Onderstaande goede voorbeelden bieden input voor hoofdstuk 0, waarin we ingaan op werkzame elementen, succesfactoren en oplossingsrichtingen.

We hebben de volgende criteria gehanteerd voor de selectie van goede voorbeelden:

- De afbakening van de doelgroep van de goede voorbeelden moet vallen onder de gehanteerde definitie die opgenomen is onder hoofdstuk 1.1 Definitie levenslang en levensbreed.
- Het betreft ondersteuning die langdurig en levensbreed is, dus betrekking heeft op meerdere levensgebieden.
- Het hoeven geen bewezen effectieve interventies te zijn, het kan ook gaan om een beschreven aanpak of methode. Hierbij is wel van belang dat enigszins uitgebreid beschreven is van welke werkzame elementen of succesfactoren er sprake is.
- Het kan zowel gaan om een aanpak/methode/interventie die gericht is op een speciale groep, of die van toepassing is op of overdraagbaar is naar meerdere groepen

2.1 Buurtcirkel

Aanpak: Negen tot twaalf mensen uit de wijk vormen samen een [Buurtcirkel](#). Ze hebben allen een ondersteuningsvraag en kiezen bewust voor deelname aan het project. De Buurtcirkel wordt ondersteund door een Buurtcirkelcoach en een vrijwilliger. Buurtcirkelactiviteiten zetten in op versterking van talenten en vaardigheden, het opbouwen van een netwerk, hulp vragen, hulp bieden en meedoen in de wijk. Deelnemers hebben zelf de regie over activiteiten, gespreksonderwerpen en hun ontwikkelplan. Door deelnemers zoveel mogelijk zelf te laten doen, draagt Buurtcirkel bij aan de zelfstandigheid van deelnemers.

Doel: Deelnemers ontwikkelen zich al doende in de groep. Daardoor kunnen ze zelfstandiger door het leven gaan. Door van en met elkaar te leren, doen zij (sociale) vaardigheden op, vergroten zij hun sociale netwerk (in de directe omgeving), herwinnen ze regie en zijn ze minder afhankelijk van professionele en/of informele ondersteuning.

Wat maakt dat het werkt?

- Deelnemers aan een buurtcirkel hebben regie in de ondersteuning die zij krijgen. Zij leren vragen te stellen en bepalen samen de activiteiten.
- Het individu staat centraal. Er is sprake van individuele begeleiding en maatwerk. Talenten en vaardigheden worden ontwikkeld.

Bijzondere aandachtspunten: Gemotiveerde deelnemers kiezen ervoor om hun netwerk uit te breiden. Ze hebben zelf de regie en maken een actieve, bewuste keuze voor deelname. Dat zorgt ervoor dat ze 'behandeltrouw' zijn en meer gemotiveerd om deel te (blijven) nemen. Zo ontwikkelen ze een netwerk waar ze op kunnen terugvallen, duurzaam en toekomstgericht.

2.2 Thuisbegeleiding

Aanpak: [Een thuisbegeleider](#) werkt methodisch en resultaatgericht samen met de cliënt: eerst worden de problemen besproken en in kaart gebracht. Op basis daarvan stellen cliënt en thuisbegeleider samen een begeleidingsplan op. Ze formuleren doelen en subdoelen en beschrijven hoe de cliënt, met ondersteuning van de thuisbegeleider, aan de doelen gaat werken. Gedurende de uitvoering van het plan bekijken thuisbegeleider en cliënt regelmatig of de acties/activiteiten nog aansluiten op de situatie. Zo nodig wordt het plan aangepast.

Doel: Het hoofddoel van Thuisbegeleiding is het ondersteunen van kwetsbare mensen bij het (her)vinden van hun zelfredzaamheid. Dit bewerkstelligt men door structuur aan te brengen in hun dagelijks leven, zodat problemen verminderen en erger wordt voorkomen.

Wat maakt dat het werkt?

- Begeleider en cliënt bepalen samen hoe de ondersteuning eruitziet; ze maken samen een begeleidingsplan en stellen dat periodiek bij;
- Eigen regie is uitgangspunt. De wensen van de cliënt staan centraal;
- Duurzame insteek. Er wordt steeds afgestemd met andere vormen van ondersteuning. Cliënten leren basisvaardigheden om zelf te organiseren en uit te voeren;
- Signaleren en voorkomen zijn leidend. De begeleider pakt aan wat zich aandient;
- De dienstverlening is toegankelijk en wordt afgestemd op de mogelijkheden van de cliënt.

Bijzondere aandachtspunten: De thuissituatie laat zien wat er aan de hand is en nodig is. De thuisbegeleider heeft een brugfunctie tussen eerstelijnsvoorzieningen als school en huisarts, tweedelijnszorg (ggz, gehandicaptenzorg) en voorliggende voorzieningen zoals buurthuis en dagbesteding.

2.3 Gespecialiseerde cliëntondersteuning: lifecoaches zwijndrecht; waakvlamondersteuning

Aanpak: Lifecoaches ondersteunen mensen met een licht verstandelijke beperking (lvb) langdurig en laagintensief ('waakvlamfunctie'). Zij ondersteunen hun cliënten bij praktische zaken en gaan uit van de aanwezige zelfredzaamheid van de cliënt. De ondersteuning richt zich op het vergroten van zelfredzaamheid. Omdat het [project in Zwijndrecht](#) een pilot is, is geen sprake van levenslange ondersteuning.

Doel: Lifecoaches zetten in op het voorkomen van opschaling van ondersteuning en eventuele terugval naar zwaardere problematiek. De ondersteuning heeft daarnaast als doel de zelfredzaamheid van mensen met een LVB te stabiliseren. De ondersteuning door lifecoaches wil eraan bijdragen dat cliënten een prettiger en gelukkiger leven hebben.

Wat maakt dat het werkt?

- De mens staat centraal. De lifecoach heeft tijd om een luisterend oor te bieden. Hij/zij vormt zich daardoor een goed beeld van de cliënt, en handelt op wat deze nodig heeft .
- Er is voldoende tijd voor lifecoach en cliënt om een vertrouwensband op te bouwen.
- Het initiatief is duurzaam en toekomstgericht. Door de levensbrede werkwijze en acties werkt het initiatief ook preventief en probleemoplossend.
- Er is sprake van maatwerk en handelingsruimte voor medewerkers. De lifecoach doet wat er moet worden gedaan, hoeft niet te werken volgens een specifieke methodiek en kan diens tijd naar eigen inzicht verdelen over cliënten.

- Signaleren en voorkomen zijn belangrijke kenmerken. Door op te schalen naar zwaardere hulp of ondersteuning als het nodig is.

Bijzondere aandachtspunten: De lifecoaches zijn onafhankelijk: ze zijn niet verbonden of gebonden aan een bepaalde organisatie. Dat maakt dat cliënten minder bevooroordeeld zijn en eerder geneigd zijn open te staan voor contact, en geeft mogelijkheden om de relatie tussen lifecoaches en cliënten zelf op passende wijze in te vullen.

2.4 Levensloopbegeleiding

Aanpak: Een [levensloopbegeleider](#) begeleidt mensen met autisme flexibel en contextgericht gedurende alle levensfasen. Dat doet de levensloopbegeleider door wensen en verlangens van de cliënt te verhelderen en aan te sluiten bij diens leefwereld en mogelijkheden. De levensloopbegeleider en de deelnemer bepalen samen de concrete invulling van de begeleiding. De levensloopbegeleider neemt taken niet over, maar biedt een helpende hand door te coachen. De levensloopbegeleider signaleert al doende problemen en helpt deze op te lossen en zorgt er zo voor dat de cliënt minder snel een beroep hoeft te doen op gespecialiseerde hulp. Wanneer er minder begeleiding nodig blijft, blijft er waakvlamcontact.

Doel: Het brengen van rust en stabiliteit in het leven van de cliënt. Voorkomen van escalatie van problemen, en het stimuleren van zelfvertrouwen zodat de cliënt zich positief kan ontwikkelen.

Wat maakt dat het werkt?

- Er ontstaat een langdurige verbinding en een vertrouwensband tussen cliënt en professional
- Cliënten bepalen mede hoe de ondersteuning eruitziet, wat de prioriteiten zijn en welke issues worden opgepakt. Zo houden ze regie over het eigen leven.
- De mens staat centraal. Omdat sprake is van een langdurige verbinding, weet de begeleider wat nodig is om preventief, proactief en ontwikkelgericht te begeleiden.
- Er is sprake van maatwerk. De aanpak maakt het mogelijk om te bieden wat de cliënt nodig heeft.

Bijzondere aandachtspunten: Door de zekerheid van een beschikbaar vangnet heeft de deelnemer het vertrouwen dat er - indien nodig - hulp voorhanden is. Van belang is dat de begeleider kennis heeft van de beperking van diens cliënt, niet te hoge verwachtingen wekt of te hoge eisen stelt, en anticipeert op nieuwe vragen en verrassingen.

2.5 Werken met wmo-indicaties voor onbepaalde tijd

Aanpak: Van veel Wmo-indicaties is duidelijk dat ze in de toekomst niet afgeschaald zullen worden. Onder andere de gemeenten Maastricht, Rotterdam, Stichtse Vecht, Veenendaal en Molenlanden werken daarom met een [Wmo-indicatie voor onbepaalde tijd](#) voor cliënten met een levensbrede, chronische en/of langdurige zorgvraag. In Maastricht wordt elke drie jaar onderzocht of de indicatie nog passend is. In Rotterdam krijgen alleen cliënten die aan bepaalde voorwaarden voldoen en bij wie geen verandering in de situatie te verwachten is, een beschikking voor onbepaalde tijd. Als er wél een verandering verwacht wordt, omdat er vanwege de beperking steeds meer zorg nodig is, dan kiest de gemeente toch voor een indicatie voor bepaalde tijd. Mogelijk is dan namelijk een overgang nodig naar een indicatie vanuit de WLZ.

Doel: Voorkomen van onnodige belasting door herindicatie in het kader van de Wmo, zowel voor inwoners als voor uitvoerende medewerkers. Zeker voor mensen met een levensbrede, chronische en/of langdurige zorgvraag is herindicatie van een Wmo-voorziening vaak onnodig, omdat hun situatie niet verbetert. De gemeente Maastricht beoogt met de maatregel continuïteit van de zorg én administratieve lastenverlichting voor inwoners en uitvoerende medewerkers.

Molenlanden stelt dat indiceren voor onbepaalde tijd inwoners zekerheid geeft. Daarnaast kunnen de uren die niet worden ingezet voor herindicatie - worden benut voor ondersteuning van inwoners.

Wat maakt dat het werkt?

- Door het loslaten van tijdelijke indicaties, wordt de dienstverlening toegankelijker en gebruiksvriendelijker. De onzekerheid en stress voor inwoners neemt af en de continuïteit van de ondersteuning wordt gewaarborgd.
- De mens staat centraal en er wordt gewerkt op basis van vertrouwen.
- Er is handelingsruimte voor medewerkers.
- Binnen de grenzen van de indicatie is er ruimte voor maatwerk.

Bijzondere aandachtspunten:

Een bijkomend voordeel van het afgeven van Wmo-indicaties voor onbepaalde tijd is dat het leidt tot administratieve lastenverlichting voor het CAK. Verder is het belangrijk vast te stellen dat de Wmo 2015 indiceren voor onbepaalde toestaat. De wet benadrukt het belang van maatwerk en rekening houden met het individu en diens situatie.

In een [webinar](#) van Movisie in 2023 vertelden de gemeenten Stichtse Vecht en Veenendaal over hun praktijk, de gemaakte afspraken en werkwijzen. Dit biedt handvatten voor andere gemeenten die aan de slag willen met langdurige indicaties of indicaties zonder einddatum.

Beide gemeenten sturen inwoners een duidelijke beschikking op papier met informatie over in ieder geval:

- De inhoudelijke beschikking: informatie over onder andere om welke ondersteuning of zorg gaat het, doelen, uren, budget bij pgb;
- De looptijd van de beschikking of de mededeling dat deze voor onbepaalde tijd is;
- Inlichtingenplicht inwoner wanneer wijzigingen in de situatie optreden, met concrete voorbeelden zoals veranderingen in de huishoudenssamenstelling of bij verhuizing;
- Periodieke herbeoordeling indien aan de orde: wie, wanneer, hoe en waarom met daarbij op welke basis geconcludeerd kan worden dat ondersteuning wordt aangepast of beëindigd.

In het artikel [Passend beschikken door langere indicatieduur of indicaties zonder einddatum](#) is meer te lezen over de manier waarop deze gemeenten de indicatiestellingen en beschikkingen geregeld hebben.

3. Wat werkt bij levenslange en levensbrede ondersteuning?

Dit hoofdstuk beschrijft werkzame elementen, succesfactoren en oplossingsrichtingen in de ondersteuning van mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte vanuit de Wmo. Onderstaand overzicht van wat voor hen werkt is gebaseerd op enkele gesprekken die Movisie voerde met experts en ervaringsdeskundigen, literatuuronderzoek en de goede voorbeelden van ondersteuning die werden gevonden (zie hoofdstuk 4). De elementen staan meestal niet op zichzelf, maar versterken elkaar of maken elkaar mogelijk. Zo is het bijvoorbeeld uitsluitend mogelijk om eigen regie te krijgen als de ondersteuning goed toegankelijk is en dat vraagt weer om begrijpelijke communicatie.

Onderstaande elementen zijn vaak niet uniek voor mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte: veel van de elementen ook relevant voor andere doelgroepen. Wel wordt toegelicht hoe dit element van toepassing is op mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte. Doordat het om zo'n grote en diverse groep mensen gaat, zijn de werkzame elementen die voor de hele groep gelden nogal generiek.

3.1 Eigen regie

Een eerste belangrijke succesfactor die naar voren komt is eigen regie van mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte. Bij eigen regie staat eigenaarschap voorop: ook als mensen niet alles zelf kunnen doen, is het belangrijk dat zij een bepalende stem hebben bij de keuzes waar ze voor staan. Mensen ervaren eigen regie onder andere als ze de inrichting van hun leven kunnen baseren op eigen waarden en drijfveren, zeggenschap hebben over wat ze doen en wat er met hen gebeurt, en als ze optimaal gebruik kunnen maken van hun eigen kracht ([Van Elst, 2020](#)).

Verder is het van belang om de doelgroep te betrekken in alle fasen van het proces. Inbreng van betrokkenen is nodig bij het opstellen van een ondersteuningsplan, maar ook tijdens de loop van het traject ([Blom et al., 2022](#); [Sok et al., 2022](#)). Ervaringsdeskundigen geven hierbij aan dat de overheid vanuit vertrouwen dient te handelen: 'De overheid (en anderen) vertrouwen op mij als expert op mijn eigen situatie.' (Bok et al., 2021).

Betrokkenen moeten bovendien in staat gesteld worden om hun zaken zelfstandig te regelen; zoals ook geformuleerd in het VN-verdrag Handicap. De digitale dienstverlening moet gebruiksvriendelijk en begrijpelijk zijn, en daarnaast moet het mogelijk zijn om ook niet-digitaal zaken te regelen, dus bijvoorbeeld telefonisch ([Ketel, 2023](#)).

Voor mensen met NAH, een LVB en autisme gelden specifieke aandachtspunten wat eigen regie betreft, waarvan hieronder een aantal voorbeelden zijn opgenomen.

- **NAH:**
 - **Vaak onvoldoende inzicht in eigen kunnen, begeleiding belangrijk**

Voor mensen met NAH geldt dat zij vaak onvoldoende inzicht in de eigen (veranderde) situatie en beperkingen hebben, wat het voeren van eigen regie kan bemoeilijken. In gesprek met een casemanager NAH kwam hierover het volgende naar voren: "Vooral in het begin willen mensen eigen regie, maar ze overzien niet wat er allemaal moet gebeuren en soms ook niet op welke manier hun vaardigheden en eigen kunnen veranderd zijn. [...] Terwijl ze soms zelf denken dat ze het wel kunnen, maar de buitenwereld ziet het vaak net anders". De manager zorginhoud van het kenniscentrum NAH+ vult hierbij aan: "Het herstel in een revalidatiekliniek vindt plaats in een heel gestructureerde omgeving. Eenmaal thuis wordt er veel van iemand gevraagd op het gebied van opvoeden, werk, relaties en huishouden. Diegene is nog wel dezelfde persoon, maar heeft allerlei fysieke, cognitieve en psychische gevolgen die invloed hebben op de mate waarin het goed kunnen voeren van eigen regie mogelijk is". Hierbij kun je denken aan vermoeidheid, prikkelgevoeligheid en de mate waarin je überhaupt in staat bent

jezelf te organiseren. Deze zaken zijn voor een belangrijk deel blijvend. Zeker omdat iemand met NAH of diens omgeving zich regelmatig niet volledig bewust is van deze gevolgen en het veranderde kunnen, is het belangrijk om te zorgen voor goede begeleiding en ondersteuning. Deze begeleiding is dan gericht op het inzicht krijgen in en het leren omgaan met de gevolgen van het letsel op alle levensdomeinen.

- **Eigen regie binnen de beperkingen en mogelijkheden van de persoon**

In de eerste jaren is overschatting van het niveau van functioneren door de persoon zelf of de omgeving vaak een groot probleem. Deze personen zijn dusdanig beperkt dat het gevaar van te veel eigen regie op de loer ligt en daarmee overbelasting en verergering van de klachten. Er is vaak sprake van een discrepantie tussen wat de persoon met het letsel mogelijk acht en de omgeving. Er zijn bij hersenletsel veel onzichtbare gevolgen, waardoor de buitenwereld de hinder en de beperking onderschat. Overigens kan dit ook andersom het geval zijn.

- **Belang van het netwerk**

Het is tot slot van belang dat het netwerk wordt meegenomen; dit gaat over partners en kinderen, maar ook over bijvoorbeeld werkrelaties. “NAH verschilt van andere aandoeningen. Iemand heeft daarvoor een normaal leven gehad en kan plotseling niet meer wat die daarvoor ook deed. Dit kan veel gevolgen hebben voor de omgeving van deze persoon. Als het systeem om deze persoon beter om kan gaan met de nieuwe beperkingen door goede begeleiding en ondersteuning, zorgt dit voor minder stress en verdere nadelige gevolgen voor de persoon zelf en de omgeving”.

- **Autisme: eigen regie belangrijk, maar let op ondersteuning**

Voor mensen met autisme is eigen regie uitermate belangrijk, zo komt naar voren in gesprek met de NVA. Aan de andere kant is hierbij van belang dat mensen met autisme hier hulp bij nodig kunnen hebben. Men moet er niet vanuit gaan dat iemand de eigen regie altijd zonder hulp kan pakken. Vaak wordt er bij bijvoorbeeld mensen met autisme die hoogopgeleid zijn vanuit gegaan dat ze meer zelf kunnen dan het geval is. Hierover komt in gesprek met de NVA naar voren: “Iemand kan natuurkunde hebben gestudeerd en heel intelligent zijn, maar het huishouden doen en koken kan voor iemand een onmogelijke opgave zijn. Het kan voor zo iemand een enorme drempel zijn om zelfstandig te wonen. Maar dan wordt er gezegd: ‘je bent zo slim, dat kan je zelf toch allemaal wel?’.”

- **LVB: neem mensen mee in het beslissingsproces**

Mensen met een LVB voelen zich vaak niet gehoord of gezien. Hierover vertelt het kenniscentrum LVB: “Wij merken dat mensen met een LVB vaak zeggen dat ze het gevoel hebben dat ze geen eigen regie hebben. Er wordt vaak over hen gesproken en niet met hen zelf. Maar ze willen graag meegenomen worden in het beslissingsproces. Bij het wijkteam gaat dit bijvoorbeeld heel praktisch over: laat mensen met een LVB hun eigen doelen in hun eigen woorden opschrijven, zodat zo'n leerdoel aansluit bij wat iemand zelf wil”. Verder is het van belang om mensen met een LVB niet te overvragen, maar ook niet te ondervragen: “Wie heb je tegenover je, wat zijn diens sterke en ontwikkelpunten? Het herkennen en erkennen is van essentieel belang om iemand goed te kunnen ondersteunen”.

3.2 De mens centraal

‘Dit zijn mensen die volop in het leven staan en daarbij ondersteuning nodig hebben. Dat is kenmerkend aan deze groep. Die staan vol op in het leven, studeren, werken en zijn hun leven aan het opbouwen.’ – Sander Hilberink, Lector Ondersteuningsbehoeften: Levenslang & Levensbreed.

Zoals Hilberink in bovenstaande quote aangeeft, staan mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsvraag vaak volop in het leven. De focus moet bij hen dan ook niet liggen op 'herstel' maar juist op wat er nodig is om te participeren ([Lapajjian et al., 2019](#)): wat is er voor hen nodig om met hun beperkingen volop mee te kunnen doen en hun leven verder op te bouwen? Een succesfactor is dan ook om de mens centraal te stellen. Dat gebeurt bijvoorbeeld in het project [Buurtcirkel](#), dat op verschillende plekken in Nederland wordt uitgevoerd. Het legt de nadruk op de talenten en vaardigheden van mensen en niet op hun kwetsbaarheid. Bij **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.** gaan we hier verder op in.

Belangrijke vragen die zich aandienen zijn: wat kunnen en willen mensen met een levenslange en levensbrede beperking? Wat hebben zij nodig om volwaardig deel te nemen aan de samenleving? In elk geval zou de wetgeving en de uitvoering hiervan volwaardige deelname mogelijk moeten maken, stelt Sander Hilberink.

In de praktijk blijken bestaande regels, of in ieder geval hoe regels door sommige beleidsmedewerkers geïnterpreteerd en uitgevoerd worden, dat soms in de weg zitten. Zo kwam in een interview dat Movisie had met een ervaringsdeskundige dit voorbeeld naar voren. Volgens toegangsmedewerkers met wie zij in contact stond, had zij geen recht op een aanpassing die het mogelijk maakt om met haar rolstoel te fietsen. De reden is dat ze al gebruik maakt van de regiotaxi. Dat biedt haar volgens de wetgeving voldoende mogelijkheden om zich te verplaatsen. Echter, zij beschikt graag over meerdere mogelijkheden om de deur uit te gaan en is het liefst zo min mogelijk afhankelijk van andere opties, zoals de regiotaxi. Bovendien zou naar buiten gaan op een aangepaste fiets haar de mogelijkheid bieden om te werken aan haar gezondheid. Dit simpele voorbeeld geeft aan dat regelgeving belemmerend werkt voor haar participatie en het maken van eigen keuzes die passen bij wat zij graag wil en kan.

3.3 Maatwerk voor de doelgroep, handelingsruimte voor medewerkers

Omdat de doelgroep levenslang en levensbreed uiteenlopende ondersteuningsvraagstukken heeft die ook nog eens op meerdere domeinen betrekking hebben, zijn standaardoplossingen niet voldoende. Maatwerk en eenvoudige procedures moeten bij aanvragen en toekennen zorg voorop staan, zo geven ervaringsdeskundigen aan (Bok et al., 2021).

Om maatwerk te kunnen bieden, hebben medewerkers van de toegang tot Wmo-ondersteuning mandaat, ruimte en vertrouwen nodig, zowel van het beleid als van het bestuur van maatschappelijke organisaties (Bok et al., 2021; [Sok et al., 2022](#))

Buurthuis

Buurthuis de Paraplu in Utrecht is prikkelarm en biedt een sociaal veilige omgeving specifiek (maar niet exclusief) aan mensen met NAH, die door overprikkeling en/of specifieke behoeften niet binnen het reguliere welzijnswerk passen. De sociaal professionals van InteraktContour weten de juiste randvoorwaarden te bieden, zodat de bezoekers zo zelfstandig mogelijk een zinvolle invulling aan hun vrije tijd kunnen geven. Er is een diversiteit aan activiteiten op het gebied van ontmoeting, beweging, ontspanning, samen leren en creativiteit, waar zonder (zorg-)indicatie aan deel te nemen is. Bezoekers zijn betrokken bij de vorming van het beleid, bij de invulling van het (activiteiten-) aanbod en bij de uitvoering van diverse taken binnen de organisatie. Waar nodig ondersteunen zij elkaar en/of worden zij ondersteund door professionals en vrijwilligers.

Voor mensen met NAH en autisme is in de aanvullende gesprekken ingezoomd op waar zij specifiek behoefte aan hebben en waarom en op welke wijze maatwerk voor hen zo belangrijk is.

Voor mensen met NAH zijn een aantal zaken in het bijzonder van belang:

- **Bewustzijn diversiteit NAH**

Mensen met NAH zijn zich soms niet bewust van het eigen kunnen en wat hierin veranderd is. In gesprek met het kenniscentrum NAH+ kwam naar voren dat dit in contact met mensen uit de doelgroep allereerst vraagt om enige kennis bij medewerkers in de toegang over de uiteenlopende gevolgen van NAH. Maatwerk in de communicatie en bewustzijn over de diversiteit van vormen van NAH is belangrijk. Een casemanager NAH vertelt hierover: "Wij zeggen altijd dat mensen met NAH een soort puzzels zijn. Als je kennismaakt met iemand is het eerste wat je doet kijken op welke gebieden iemand allemaal beperkingen heeft en waar iemand last van heeft". De manager zorginhoud van het kenniscentrum vertelt hierover het volgende: "Er zijn heel veel en vooral onzichtbare gevolgen. Je kan zeer bijzondere stoornissen hebben, bijvoorbeeld dat je de linkerzijde van de wereld niet meer waarneemt, maar dat je dit niet weet van jezelf. Wanneer je deze personen vraagt een klok te tekenen, dan tekenen ze slechts de rechterhelft. Deze mensen vergeten dus dat er aan de linkerzijde van de klok wijzers zitten en zien daarom de tijd niet. Ondertussen botsen ze steeds tegen de linker deurpost, omdat ze die niet bewust waarnemen. Dit heeft allemaal niets met de ogen te maken, maar het gaat om de verwerking in de hersenen die verstoord is. Zo zijn er tal van voorbeelden."

- **Boosheid, verdriet, of passiviteit uit onvermogen**

Vaak komen er veel emoties naar voren in het contact met mensen met een NAH. Iemand kan bijvoorbeeld denken dat wat hij zegt begrijpelijk is voor de ander, terwijl het onverstaanbaar is. Dat kan frustratie en boosheid veroorzaken. Dit vraagt van degene met wie iemand met NAH contact heeft dat hij of zij hier goed mee om kan gaan. Het onvermogen kan daarnaast ook leiden tot passiviteit, het heeft allemaal toch geen zin, waardoor depressiviteit op de loer ligt.

- **Prikkelgevoeligheid**

Tot slot gaat de regulatie van uiteenlopende prikkels uit de omgeving vaak anders voor mensen met NAH: denk hierbij aan licht, geluid, fysieke nabijheid, drukte of onverwachte gebeurtenissen. Zij kunnen hier erg gevoelig voor zijn. Dit uit zich op verschillende manieren. Een bezoek aan de supermarkt kan er toe leiden dat de persoon de rest van de dag nergens meer toe in staat is, vanwege alle kleuren, geluiden, drukte en keuzes die gemaakt moeten worden. Het is deels vergelijkbaar met iemand in een burn-out, waarbij bij een burn-out de klachten over tijd vaak weggaan.

Voor mensen met LVB is het volgende belangrijk:

- **Positieve grondhouding professionals**

Wat volgens het kenniscentrum LVB vaak niet gebeurt, maar wel erg helpend kan zijn is dat een professional een positieve grondhouding heeft in het contact met iemand met een LVB en ook benoemt wat er goed gaat. Sommigen van hen komen frequent met hulpverlening in aanraking: "Wat wij merken is dat zij daardoor vaak weinig vertrouwen hebben in hulpverlening: ze voelen niet dat er naar hen geluisterd wordt en hebben geen eigen regie. Daarom is het belangrijk dat er ook gekeken wordt naar iemands sterke punten. Benoem ook wat er wel goed gaat, kijk vooral naar de leermogelijkheden. Het is belangrijk dat er niet te snel geoordeeld wordt."

- **Wat is belangrijk in de communicatie?**

In de communicatie met mensen met een LVB zijn een aantal zaken van belang: bijvoorbeeld het stellen van slechts één vraag tegelijk, rustig en in korte zinnen met concrete woorden spreken, het vermijden van dubbele ontkenningen, spreekwoorden, gezegden en beeldspraak, en iemand de tijd geven om na te denken over en te reageren op dat wat gezegd is. Zie voor meer informatie hierover [deze tool](#).

Voor mensen met autisme is maatwerk ook belangrijk:

- **Bewustzijn over de gevolgen**

Net als voor mensen met NAH is het in contact met de toegang voor mensen met autisme van belang dat degenen met wie zij contact hebben kennis heeft over autisme. In gesprek met de NVA komt het voorbeeld naar voren dat mensen met autisme vaak eerst nee zeggen als hen iets voorgesteld of gevraagd wordt. Dit doen zij niet per definitie omdat zij iets niet willen, maar om tijd te winnen zodat ze hier even rustig over kunnen nadenken en de informatie kunnen verwerken. Als ze deze tijd krijgen, staan ze vaak wel open voor hetgeen dat voorgesteld wordt. Daarom is kennis over autisme erg belangrijk, zodat degene met wie zij contact hebben hier rekening mee houdt.

- **Vertrouwensrelatie**

Ook wordt genoemd dat het hebben van één contactpersoon erg belangrijk. Dat is iemand die de persoon met autisme kan vertrouwen en die hem of haar goed kent. Hierbij is het hebben van een persoonlijke klik ook van belang. Het NVA: "Iedereen met autisme is anders. Dus wat wij altijd zeggen is: laat één vaste contactpersoon een band opbouwen met iemand met autisme en laat diegene vragen: wat heb jij nodig? Waar moeten we bij jou op letten? Wat vind jij bijvoorbeeld lastig?" Hoewel het hebben van één contactpersoon dus erg goed kan werken voor mensen met autisme, is het, wanneer dit niet mogelijk is, belangrijk dat een levensloopbegeleider (zie p. 10) of naaste bij gesprekken aanwezig kan zijn.

Eén contactpersoon

Het hebben van één vaste contactpersoon kan van grote meerwaarde zijn in het bieden van maatwerk voor iedereen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte.

In een interview met een ervaringsdeskundige kwam naar voren hoe fijn zij het vindt om vanuit de Wmo met één professional te maken te hebben die erg goed op de hoogte is van haar situatie: 'De ene keer die persoon, die andere keer die persoon, dat werkt niet. Zij kan tempo maken en kijkt niet te veel naar alle regeltjes waar ze aan moeten voldoen, maar ze kijkt naar de mens daarachter. Je kunt mensen niet in hokjes zetten, dat lukt gewoon niet, dan krijg je het niet voor elkaar. Het hebben van één contactpersoon die vanuit mijn situatie meedenkt helpt hierbij.'

3.4 Toegankelijke en eenduidige communicatie

Een belangrijke succesfactor voor goede ondersteuning van de doelgroep levenslang levensbreed is toegankelijke en eenduidige communicatie. Dit vraagt:

- Toegankelijke en gebruiksvriendelijke fysieke en digitale dienstverlening en informatie;
- Alternatieven voor wie digitaal niet vaardig is, bijvoorbeeld telefonische informatievoorziening
- Helderheid en transparantie over waar en bij wie inwoners voor wat terecht kunnen;
- Aansluiten bij het taalgebruik van de inwoner;
- Helderheid en transparantie over waarom ondersteuning wel of niet toegewezen wordt.

Hiernaast kunnen specifieke doelgroepen andere of aanvullende behoeften hebben op het gebied van communicatie. Zie voor enkele voorbeelden de aanvullingen over mensen met autisme, LVB en NAH onder de paragraaf 'Maatwerk voor de doelgroep, handelingsruimte voor medewerkers'.

Movisie geeft in dit artikel [8 tips voor inclusief communiceren over mensen met een beperking](#).

3.5 Duurzaam en toekomstgericht

Een levenslange beperking vraagt om levenslange ondersteuning. Een succesfactor die dan ook vaak uit de research van Movisie naar voren komt, is een toekomstgerichte blik die verder reikt dan de huidige ondersteuningsvraag. Bij levensloopbegeleiding van de doelgroep is het zaak niet enkel te kijken naar de praktische uitdagingen op een bepaald moment, maar te zorgen dat het volledige leven van iemand in zicht is ([Wiggers & Van Huis, 2019](#)). Daarbij is het van belang aandacht te besteden aan het verwachte vervolproces. Het opstellen van een perspectiefplan kan daarbij helpen. Door vooruit te kijken en regelmatig te evalueren kan de zorg en ondersteuning goed gepland en bijgesteld worden ([Sok et al., 2022](#)).

Het is belangrijk om hierbij te focussen op het voorkomen van problemen. Ervaringsdeskundigen beklemtonen in dit verband het belang van meedenken over gezondheidspreventie. Professionals doen er goed aan om actief mee te denken over wat mensen kan helpen om gezonder te leven zoals een aangepaste fiets of ondersteuning die bijdraagt aan sociaal contact of mogelijkheden om te werken (Bok et al., 2021).

Meerjarige beschikkingen

Een oplossingsrichting die veel genoemd wordt en ook al in meerdere gemeenten wordt toegepast is werken met meerjarige beschikkingen. Hierdoor hoeven inwoners niet jaarlijks een nieuwe indicatie aan te vragen in de Wmo. Dat zorgt voor een verlichting van administratieve lasten bij de gemeente maar nog waardevoller is de continuering van zorg voor inwoners en het wegnemen van de voor hen stressvolle herindicaties (Bok et al., 2021; [Ministerie van VWS, 2023](#)).

‘Levenslang heeft betrekking op je beperking; die heb je je leven lang, bijvoorbeeld als je een licht verstandelijke beperking hebt. Maar een aanvraag voor de Wmo moet je elk jaar opnieuw doen. Je moet dus elk jaar opnieuw bewijzen dat je een beperking hebt. Dat is onnodig en maakt de regeldruk onnodig groot.’ ([Ketel, 2023](#))

3.6 Integrale aanpak

Omdat een levensbrede beperking verschillende domeinen betreft, is een integrale aanpak nodig die alle levensgebieden bestrijkt. Een interventie die daaraan beantwoordt is [Thuisbegeleiding](#); deze is generalistisch en werkt systeemgericht, en voorziet in de ondersteuning van het hele netwerk van betrokkenen ([Campfens & De Vries, 2021](#)). Ook onderzoeksbureau Significant Public beklemtoont de meerwaarde van een integrale blik. Het doet de aanbeveling aan toegangsmedewerkers om met een multidisciplinair team te werken, waarin verschillende expertises samenkomen ([Blom et al., 2022](#)).

Uit het oogpunt van cliëntondersteuning is het belangrijk goed aan te sluiten op bij de bestaande lokale infrastructuur en die te blijven betrekken ([Van Bergen et al., 2020](#)). Ook lifecoaches in de gespecialiseerde cliëntondersteuning benadrukken het belang van een brede blik en een holistische benadering. Die maken het mogelijk een compleet beeld te vormen van de cliënt en welke vorm van ondersteuning nodig is ([Damhuis et al., 2022](#)).

4 Conclusies en dilemma's

Waar staan we en hoe nu verder?

Mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte hebben te maken met domeinoverstijgende vraagstukken en vaak ingewikkelde wetgeving. Daardoor krijgen ze niet altijd de ondersteuning vanuit de Wmo die ze nodig hebben.

Wat werkt bij levenslange en levensbrede ondersteuning? Waar moeten gemeenten rekening mee houden in de toegang tot deze ondersteuning? Op die vragen probeert deze publicatie een eerste antwoord te geven.

Op basis van gesprekken met experts en ervaringsdeskundigen, literatuuronderzoek en goede voorbeelden heeft Movisie verschillende werkzame elementen en oplossingsrichtingen voor passende ondersteuning van mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte in kaart gebracht. Dat zijn

- Eigen regie
- De mens centraal
- Maatwerk voor de doelgroep, handelingsruimte voor medewerkers
- Toegankelijke communicatie
- Duurzaam en toekomstgericht
- Integrale aanpak

Deze elementen staan niet op zichzelf, maar hangen onderling samen en kunnen elkaar versterken. Wat deze werkzame elementen betreft gelden voor verschillende doelgroepen specifieke aandachtspunten. Dit laat zien dat maatwerk voor mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte vaak noodzakelijk is: er is niet één manier van communiceren die voor iedereen werkt.

Overeenstemming over de definitie

Tijdens het uitvoeren van deze verkenning stelde Movisie vast dat er nog geen eenduidigheid bestaat over wie gerekend moet worden tot de doelgroep met een 'levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte'. Onderzoek naar deze groep staat namelijk nog in de kinderschoenen.

Met de opdrachtgever van deze verkenning is daarom de volgende definitie afgesproken. Mensen behoren tot de doelgroep wanneer zij in één of meerdere van de volgende categorieën beperkingen hebben:

- a. Psychische aandoeningen, stoornissen en (gedrags-)problemen;
- b. Psychosociale beperkingen;
- c. Lichamelijke beperkingen, aandoeningen en ziekten;
- d. Ontwikkelingsstoornissen: neurologische of psychische aandoeningen die het functioneren belemmeren. Te denken valt aan ADHD, ADD, autisme, leer- en gedragsstoornissen, vormen van dyslexie en/of dyscalculie, niet aangeboren hersenletsel, Huntington, Parkinson en dementie;
- e. Zintuigelijke beperkingen;
- f. Verstandelijke beperkingen (vooral licht verstandelijk);
- g. Zeer ernstige verstandelijke en meervoudige beperkingen (ZEVMB) (naar [Blom et al., 2022](#))

Vanwege deze beperkingen of aandoeningen ervaart de doelgroep problemen of hindernissen op een of meerdere terreinen:

- Lichamelijke gezondheid
- Psychische gezondheid
- Onderwijs en opleiding
- (Zelfstandig) wonen
- Werk en inkomen, financiële zelfredzaamheid c.q. financiële afhankelijkheid van anderen
- Veiligheid, bijvoorbeeld een onveilige thuissituatie
- Justitie, bijvoorbeeld: in aanraking (geweest) met politie of justitie
- Sociaal: denk aan een sociaal isolement, het ontbreken van een (steunend) sociaal netwerk en/of het niet (kunnen) deelnemen aan vrijetijdsactiviteiten (zoals sport- en verenigingsleven) ([ibid.](#)).

Kansrijke denkrichting

In deze verkenning zijn mogelijke succesfactoren geïnventariseerd voor optimale participatie van mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte vanuit de Wmo. Wat zijn werkzame elementen en mogelijke oplossingsrichtingen?

De succesfactoren zijn voornamelijk opgehaald door te kijken naar wat werkt voor specifieke doelgroepen. De inzichten zijn vervolgens vertaald naar kansrijke oplossingsrichtingen voor alle mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte.

Omdat hiertoe mensen met uiteenlopende vormen van beperkingen behoren, blijft het tegelijk van belang om oog te houden voor hun specifieke behoeften. Dit vraagt van sociaal professionals, toegangsmedewerkers en beleidsmedewerkers dat zij de juiste kennis in huis hebben, door hun organisaties worden opgeleid én handelingsruimte krijgen om vanuit hun expertise te werken.

Meer onderzoek nodig

Deze publicatie is een eerste verkenning naar kansrijke handelingsperspectieven voor mensen met een levenslange en levensbrede ondersteuningsbehoefte vanuit de Wmo. Zoals we zagen, is over deze groep mensen onder deze noemer nog niet veel bekend. Er is daarom nader onderzoek nodig op verschillende vraagstukken.

Allereerst is het van belang om de omvang van de doelgroep vast te stellen. Dit vraagt beleidskeuzes: wie rekenen we wel en wie niet tot de doelgroep? Wanneer is de hulpvraag van iemand met een levenslange ondersteuningsbehoefte ook levensbreed? En hoe groot moet de impact zijn op één of op meerdere levensgebieden om hierover te kunnen spreken? Deze keuzes ten aanzien van de definiëring beïnvloeden hoe groot de inschatting van de doelgroep zal zijn, maar het zal naar alle waarschijnlijkheid gaan om een zeer grote groep mensen, aangezien alleen de subdoelgroep LVB bijvoorbeeld al 1,1 miljoen mensen betreft.

Nadat de doelgroep is afgebakend en de omvang is vastgesteld, is het zaak in kaart te brengen hoe en in welke mate ze gebruik maakt van ondersteuning vanuit de Wmo.

In vervolgonderzoek kunnen de werkzame elementen die wij hebben gevonden in het kader van dit onderzoek worden getoetst, zodat deze nog verder onderbouwd en aangevuld kunnen worden.